

ria, de cosa del camp o de terra, oposada a la vida de mar: *mariners* o gent de *mar* (o *pescadors*) s'oposen a *terrassans* (Maresme, 1920 ---, Felanitx, 1964); *Vanguila pagesa* s'oposa a *vanguila maresa* (aquella, la de les sèquies, estanyes i canals, aquesta viu arran de platja, encara que pugui internar-se passatgerament en aquells: El Barcarès, 1960); *senet de pagesos* és una mena de senet del país, no cosa d'hort o viver d'herbolari: Serradell, *Sota Terra*. Com a substantiu és el cultivador: «lo qui percura la terra: agrícola, rusticus» (OPou, *TbPu.*, 82, *per-curar* 'curar-ne bé, curar-se'n a fons').

Paraula usual encara més o menys pertot (no ben antiquada enlloc, per més que en el P. Val. li faci tanta concurrència *llaura(d)or*. Pronúncia igual sense altra variació que les menors i del comú tipus dialectal, concernents al timbre de la *ɛ* i de la *ǵ/ž* etc. En la zona pre-pirinenca del nostre centre i Oest, la *-j-* resta en l'arcaica etapa *-j-*, cosa pròpia sobretot del cat. occid. pirenaic, si bé s'havia estès fins al Berguedà (encara sentia jo *pajés* a Gresolet, entre Saldes i Gósol, el 1936); avui, però, el consonantisme de la llengua comuna ha remuntat molt les valls pertot, i se sent *pažés* fins al Pallars (si bé costà d'acostumar-s'hi, i alguns només ho imitaren maldestrament dient *pažés*, Àreu, 1933).

La pronúncia *pajés* tingué, en canvi gran extensió en occità antic, on, fins i tot es reduïa a *paes* (> italià *paese*), per exemple en Peire Vidal (Appel, *Chr.*, 69.7), i en trobadors de l'extrem Nord *pais*, com en francès antic: això ja en poetes del S. XII, com Gaucelm Faidit i el M. de Montaudon (75.15, 43.15). En aqueixes terres nòrdiques, el mot apareix, molt més amb el sentit francès, substantivat, de 'país, la terra, el camp', que al capdavant, no es pot dir tampoc del tot estranger a la nostra llengua (l'ussem llavors en l'arcaica construcció sense article), quan diem per exemple, *viure a pagès*: «el nen es decandia i li van anar a buscar una dida a pagès», «aquest estiu ens en anirem a pagès a fer salut» (més cites *DAG.*, p. 11a7f.ss.; *AlcM* I, § 4).

Amb el sentit del fr. *la campagne* o *le pays*, és com apareix en els trobadors esmentats, i fins en el nostre arcaic Guillem de Berguedà, fi S. XII, que essent berguedà no és estrany que empri la forma amb *g^e* > *-j-*, semiconsonant evanescent, trobant-se davant el fonema vocàlic *ɛ*, tan afí: «Loncs cossiriers, ab greu dolor / à laissat e<n> nostre *paés*, / ses conort, que no n'í a ges / En Pons, lo pros, de Mataplana: / pagans l'an mort ---» (*Plany* per la mort de l'heroic Mataplana, el seu inveterat enemic, quan sucumbeix defensant els nostres contra una onada sarraïna: MilàF, *Observ. sobre la Po. Pop.*, 1883, p. 71).

Aquestes formes intermèdies facilitaren la primera adopció, en català, de la forma i mot francès (i llemosí) *país*, amb el paper substantiu de 'regió'; que entre nosaltres ja s'afermà des de 1300 i fins i tot a la fi del S. XIII: «Sényer, prec-vos, si us plau, / que de açò no-m descobrau / --- / que un comte de gran valor / passava per aquesta honor ['feu, palau, terra'] / en cert *pabis* se reposà / e'l senyor rey lo convi-

dà / ---», *Set Savis*, v. 957; «la veu anà per tota la host, e per tot lo país, e aquella nuit --- no dormí null hom en la host», Muntaner (cap. 91, Casac. II, 75.13); a l'Edat Mitjana sovint amb el matis occità i francès de 'comarca' (més que el de nació o regió gran): «segons la costuma del *pabis* de Llaurguès», doc. ross. de 1398 (*InuLC*).

«Tenc l'ús de son país!» (rimant amb *s'entís*), murmurava Eiximenis, amb una al·lusió malèvola a les febleses alcohòliques del Capellà de Bolquera, i a les dels gavatxos en general, al·lusió explicable perquè aqueix capellà, encara que catalanitzat, era fill del *Pays de Carcassès* (*EntreDL* I, 229n.). Més tard ja es presenta amb matisos com els moderns: «propis fills manquen: / ulls los arranquen / e allisien, / perquè mils sien / acaptadors, / e vidivors / sobre'l país: / de bons avis / --- / sos fills hereten!», JRoig (*Spill*, 9257: *viure sobre 'l país*, gallicisme d'origen militar, pensant en tropes que viuen de saqueig i contribucions imposades en el país ocupat); al final de la Guerra dels Segadors, ross., a. 1660, *RLR* LXV, 94.

En la Renaix. ja tenim des dels inicis el matis modern, amb abast semàntic nacional: «en va a mon dols país en alas jo 'm trasport / i veig del Llobregat la platja serpentina / ---», Àribau, que abans ha dit «allí en la pàtria mia» (*Oda*, v. 21): condemnat a viure a Madrid, treballant per banquers i editors ancorats a la Villa del Oso (i per més que aspirés a fer carrera en la Intendència Reial, que bé s'havia d'obrir pas quan l'edat avançava!), encara sentia que no tenia altra pàtria, ni altre país, que allà on sona el verb nostre.

Mossèn Cinto en el primer original de *l'Atlàntida* (1867): «L'hèroe gentil que veyá, de cor, més ferm y noble / --- / eix dels Atlants, ab ella, manar porà en lo poble, / per ell a aquells *pabisos* s'haurà després l'estel» (II, 8; si bé MilàF li ho féu canviar). En l'ús muntanyenc avui ben arrelat ja, i particularment amb el matis de la constitució orogràfica i del sòl d'una zona determinada: «ja podreu pujar ja, encara que no hi hagi camí, però no hi ha gota de mal país» (Pirineus en general), «tingueu compte, que és *paix* aspanát», 'estimbat, encinglerat' (Vall de Cardós, 1934).

DERIV.: *Pagesa* [1344, *Ordin. Palatines*; Dicc. de JMarc]. *Pagesada*. *Pagesalla*. *Pagesam*. *Pagesatge*. *Pagesejar*. *Pagesenc*. *-eses*. *Pagesivol* [Eiximenis], on és força pejoratiu (d'acord amb l'ús que li hem assenyalat en *pagès*): «Com un gran príncep veés un gran cavaller de son regne, maliciós, e malgraciós, e enterc, e tot rústec e *pagesivol* a tota res, dix axí: —Aquest hom desonra l'estament de cavalleria e --- pertany --- a l'aradre—. E per tal féu-li tallar la cinta de la spasa», *Terç* (*NCL* II, 9.30); «la Coralí --- posseïa --- una innocència i susceptibilitat un poc *pagesivoles*, barreja de coloma i de serpente ---», MrnVayreda (*Puny.*, XVII, 261 (203)). *Pagesando* mall. (*DAG.*); *pagesàs*.

Pagesia [1239], té també el sentit primitiu, mer abstracte, 'condició, naturalesa, de pagès': «les grans desolacions que li daven les apòstols per lur *pagesia* e grosseria ---», Eiximenis (*Li. dels Angels*, 74). O 'ter-